

“Hayalimdeki Kampüs!”: Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımlarının Sosyo-Ekolojik Modele Göre İncelenmesi

*Rıfat Kerem GÜRKAN

*Sedanur ÇIPLAK

*Özge AYDOĞANOĞLU

*Rabia MAZILIGÜNEY

ORJİNAL ARAŞTIRMA

Özet

Tüm bireyler için serbest zaman aktivitelerine katılım sağladığı faydalar açısından oldukça önemlidir. Üniversite kampüsleri ise sahip oldukları fiziksel ve sosyal imkânlar açısından önemli bir serbest zaman aktivite ortamı olarak görülmektedir. Bu imkânlardan yararlanmak, katılımın artması ve şartların iyileştirilmesi her üniversite öğrencisinin olduğu gibi özel gereksinimli öğrenciler için de oldukça önemlidir. Bu kapsamda, araştırmanın amacı aynı üniversitede öğrenim görmekte olan 11 özel gereksinimli üniversite öğrencisinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarını etkileyen faktörlerin sosyo-ekolojik modele göre incelenmesidir. Araştırma, nitel araştırma modeli ve fenomenolojik desende tasarlanmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesini ise sosyo-ekolojik model oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada inandırıcılık, uzman görüşüne başvurulmuş ve katılımcı bilgileri ayrıntılı olarak paylaşılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve analizi ile ilgili kapsamlı bilgi verilerle aktarılabilmek sağlanmıştır. Tutarlılık ise verilerin iki bağımsız araştırmacı tarafından kodlanması ve karşılaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Teyit edilebilirliğin sağlanabilmesi adına araştırmada kullanılan veriler ve veri seti araştırmacılar tarafından saklanacaktır. Araştırmada elde edilen veriler kapsamında yapılan analizler sonucunda, sosyo-ekolojik model doğrultusunda özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan engeller ve kolaylaştırıcı faktörler belirlenmiştir. Modelin ilk aşaması olan kişisel faktörler incelendiğinde, özel gereksinimli öğrencilerin ‘negatif tutumları’ ve ‘yükümlülükleri’ birer engel, ‘pozitif tutumları’ ise kolaylaştırıcı olarak görülmektedir. Negatif tutum içerisinde kısıtlı hissetmek kodu bulunurken, yükümlülükler temasında ise farklı şehirde yaşamak ve yoğun program yer almıştır. Pozitif tutum temasında sosyal beceriler, engel durumunu kabullenmek ve özgüven yer almıştır. Kişilerarası faktörlerde ‘istenmeyen durumlar’ birer engel, ‘destek’ ise kolaylaştırıcıdır. İstenmeyen durumlar temasında arkadaş eksikliği, işaret dilinin yaygın olmaması ve dışlanma kodları yer almaktadır. Destek temasında ise arkadaş desteği ve whatsapp grupları kodları bulunmaktadır. Çevresel faktörlerde engeller ‘yetersizlikler’, kolaylaştırıcılar ise ‘fırsatlar’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Yetersizlikler temasında yetersiz tesisler, tesislere erişim, az sayıda sosyal alan, mimari yapı ve kampüs lokasyonu kodları yer almaktadır. Fırsatlar temasında ise ulaşım, erişime açık tesisler ve mimari yapı kodları bulunmaktadır. Modelin son aşaması olan kurumsal faktörlerde ise ‘kurumun negatif yaklaşımı’ bir engel olarak görülürken, ‘kurumun pozitif yaklaşımı’ ise kolaylaştırıcı rolündedir. Kurumun negatif yaklaşımı temasında az sayıda etkinlik ve etkinlik bilgilendirmede yetersizlik kodlarının yer aldığı görülmektedir. Kurumun pozitif yaklaşımı temasında ise kurumun farkındalığı, üniversite personelinin tutumu ve danışman desteği bulunmaktadır. Sonuç olarak, özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılım sağladıkları, ancak bu süreçte çeşitli engellerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Araştırma sonucunda en fazla katılım engelini çevresel faktörlerden kaynaklandığı, en fazla kolaylaştırıcının ise kurumsal faktörlerden oluştuğu görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Özel gereksinimli bireyler, Serbest zaman, Kampüs, Sosyo-ekolojik model, Öğrenci.

Bu araştırma TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2022/2 kapsamında gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu çalışma 16-19 Mayıs, 2024 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen 5. Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi’nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

*Kırıkkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale-Türkiye.

*Sorumlu Yazar: Arş. Gör. Dr. Rıfat Kerem GÜRKAN, Kırıkkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kırıkkale, Türkiye. E-posta:

rkgurkan@kku.edu.tr

“My Dream Campus”: Examination of the Participation of University Students with Special Needs in The Campus Leisure Activities According to the Socio-Ecological Model

Abstract

It is very important for all individuals in terms of the benefits it participates in leisure activities. University campuses, on the other hand, create a suitable space for leisure activities in terms of their physical and social opportunities. It is necessary for students to take advantage of these opportunities, increase participation and improve conditions as well as for students with special needs. In this context, the aim of the study is to examine the factors affecting the participation of 11 university students with in the same university according to the socio-ecological model. The research is designed in qualitative research model and phenomenological pattern. The theoretical framework of the research is the socio-ecological model. In the study, the study group was selected by criterion sampling method. Content analysis method was used in the analysis of the data. In the study, credibility was ensured by consulting expert opinions and sharing detailed information about the participants. Transferability was achieved by providing comprehensive information about the research model, data collection tools, and analysis. Consistency was ensured by having two independent researchers code and compare the data. To ensure confirmability, the data and data set used in the study will be securely stored by the researchers. Based on the data obtained in the study, analyses revealed the constraints and facilitating factors affecting the participation of university students with special needs in on-campus leisure activities within the framework of the socio-ecological model. In the first stage of the model, which examines intrapersonal factors, it was found that the 'negative attitudes' and 'obligations' of students with special needs act as constraints, while 'positive attitudes' serve as facilitators. The code for feeling restricted falls under negative attitudes, while the theme of obligations includes living in a different city and a busy schedule. The theme of positive attitudes includes social skills, acceptance of disability, and self-confidence. Interpersonal factors identified 'undesirable situations' as constraints and 'support' as facilitators. The theme of undesirable situations includes codes such as lack of friends, limited use of sign language, and exclusion. The support theme includes codes such as support from friends and WhatsApp groups. Environmental factors revealed constraints as 'inadequacies' and facilitators as 'opportunities.' The theme of inadequacies includes codes such as inadequate facilities, access to facilities, a limited number of social areas, architectural structure, and campus location. The opportunities theme includes codes such as transportation, accessible facilities, and architectural structure. In the final stage of the model, institutional factors identified 'negative institutional approach' as a constraint and 'positive institutional approach' as a facilitator. The theme of negative institutional approach includes codes such as a limited number of activities and insufficient activity information. The positive institutional approach theme includes institutional awareness, the attitude of university personnel, and advisor support. In conclusion, it has been determined that university students with special needs participate in on-campus leisure activities, but they encounter various constraints in this process. The study results indicate that the most significant participation constraints stem from environmental factors, while the most facilitators are derived from institutional factors.

Keywords: Individuals with special needs, Leisure, Campus, Socio-ecological model, Student.

Giriş

Serbest zaman aktivitelerine katılım bireylerin fiziksel ve psikolojik olarak iyi oluşunda etkilidir (Sirgy ve ark., 2017). Serbest zaman aktivitelerine katılım sağlayan bireyler bu aktiviteleri “eğlenceli, keyif alınan, rahatlama sağlayan ve özgürce seçilebilen” olarak tanımlamaktadır (Lee ve ark., 1994). Bireylerin katılım sağladığı aktiviteler sağlıklı kalmalarında ve ruhsal gelişimlerinde olumlu etkiler sağlamaktadır (Kim ve ark., 2016). Bu kapsamda serbest zaman aktivitelerinin her bir bireye önemli katkılar sağladığını ve katılımın bir gereksinim olduğu söylenebilmektedir (Gürbüz ve Henderson, 2014).

Özel gereksinimli bireyler için de topluma dâhil olma ve yaşam kalitelerinin artmasında serbest zaman aktivitelerine katılımlarının önemli bir rolü bulunmaktadır. Aynı zamanda bireylerin hem fiziksel hem de duygusal gelişimlerine olumlu katkılar sağlamaktadır (Badia ve ark., 2011; Sarol ve Çimen, 2015; Sarol, 2024). Serbest zaman aktivitelerine düzenli katılım sağlayan özel gereksinimli bireyler sosyalleşme ve arkadaşlık ilişkilerini geliştirebilme adına önemli fırsatlar edinmekte (Aitchison, 2000) ve mevcut aktivitelerine katılımları ile birlikte psikolojik iyi oluş düzeylerinin de arttığı görülmektedir (Gürkan ve ark., 2021).

Serbest zaman aktivitelerine katılımın olumlu yanları bilinse de gündelik hayat içerisinde bireylerin katılımları eğitim, iş ve diğer çeşitli yükümlülükleri sebebiyle kısıtlanmakta ve serbest zaman aktivitelerine daha az zaman ayırdıkları görülmektedir (Van Naarden Braun ve ark., 2006). Yine serbest zaman aktivitelerine katılımında bireylerin pek çok farklı engel ile karşı karşıya kaldıkları ve engellerin artması ile katılım seviyelerinin de düştüğü ifade edilmektedir (Koçak, 2017). Bu engeller kişinin kendisinden kaynaklanabileceği gibi kişilerarası ve yapısal faktörler tarafından da etkilenebilmektedir (Sarol, 2017).

Sağlıklı bireylere kıyasla özel gereksinimli bireylerin daha çok engel ile karşılaştıkları görülmektedir (Must ve ark., 2015). Özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında daha çok engel ile karşı karşıya kalmalarında mevcut rahatsızlıklarının etkili olduğu söylenebilmektedir (Kanagasabai ve ark., 2014). Özel gereksinimli bireylerin engel durumlarının serbest zaman aktivitelerine katılımları ile direkt olarak bağlantılı olduğu ve bireyin engel seviyesi ne kadar yüksek ise aktivitelere katılımında karşılaştığı engellerin de bir o kadar fazla olduğu belirtilmektedir (Pagán-Rodríguez, 2014). Bunun yanında özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında çevrelerindeki kişilerin olumsuz tutumları (Hästbacka ve ark., 2016), yetersiz tesisler (Rimmer ve ark., 2004), mevcut hizmetlerin yetersizliği ve erişim sağlanabilen programların az sayıda olması nedeniyle aktivitelere katılım seviyelerinin düşük olduğu belirtilmektedir (Powrie ve ark., 2020).

Mevcut yetersizliklerin aşılmasında üniversitelerin önemli bir rolünün olduğu düşünülmektedir. Üniversiteler, öğrenim gören bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımları adına önemli imkânlar sağlamaktadır (Sivan, 2003). Devine (2016), üniversite döneminin bireylerin yaşam boyu kullanacakları becerilerin olduğu bir dönem olduğunu ve serbest zamanların değerlendirilmesinde de bu dönemin önemli bir etkisinin olduğu belirtilmektedir. Özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerinde etkili olan faktörlerin çok iyi anlaşılması gerekmektedir (Buttimer ve Tierney, 2005). Özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarını teşvik etmek adına erişilebilir tesisler, bilgi sahibi personel ve tüm bunları sağlamaya yönelik uyarlanmış serbest zaman aktivitelerine ihtiyaç duyulmaktadır (Pagán-Rodríguez, 2014). Özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımları ile toplum tarafından kabul görmelerinin artacağı ve mevcut engellerin aşılmasında katılımın etkili olacağı söylenebilmektedir (Devine ve Dattilo, 2000). Üniversiteler de bu kapsamda bünyesinde bulunan özel gereksinimli öğrencilere çeşitli serbest zaman aktiviteleri sunmalı ve bu aktiviteler ile bireylerin üniversite yaşantısına daha rahat dâhil olmalarını sağlamalıdır. Mevcut araştırmada üniversitede öğrenim görmekte olan özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında karşılaştıkları engeller ve kolaylaştırıcıların sosyo-ekolojik model kapsamında saptanarak ayrıntılı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır.

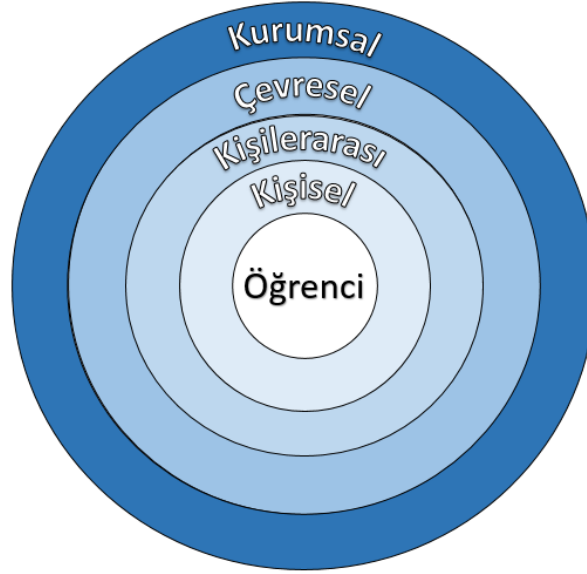
Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı ile tasarlanmıştır. Sosyal olguları bağlı oldukları çevre içerisinde araştırması ve adlandırması sebebiyle nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir (Patton, 2002). Araştırmanın deseni olarak ise fenomenoloji (olgubilim) kullanılmıştır. Fenomenolojik araştırmalar, kişilerin yaşamış deneyimlerini derinlemesine incelemekte (Creswell ve ark., 2007) ve edinilen deneyimlerin anlamlarını ortaya çıkarmaktadır (Norlyk ve Harder, 2010). Bu bağlamda özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan faktörler derinlemesine anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın modelini ise McLeroy ve ark. (1988) tarafından geliştirilen “Sosyo-ekolojik Model” oluşturmaktadır. Bu model, özel gereksinimli bireylerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımları 4 farklı boyutta incelemektedir. Bu boyutlar kişisel, kişilerarası, çevresel ve kurumsal faktörlerdir. Kişisel boyutta bireyin tutumu, davranışları ve kişilik özellikleri ile mevcut inanç ve değerleri vurgulanmaktadır. Kişilerarası boyutta, bireyin etkileşim içerisinde olduğu aile, arkadaş ya da akrabalar yer almaktadır. Bu etkenler sosyal bir ağ olarak değerlendirilmekte olup, bu sosyal ağ bireyin davranışlarında etkili olabilmektedir. Çevresel

boyutta bireyin hem doğal hem de inşa edilen çevresindeki etmenler yer almaktadır. Son olarak kurumsal boyutta ise bireyin etkileşim içerisinde olduğu organizasyonlar veya kurumlar yer almaktadır. Bu kurumlardaki genel işleyiş ve tutumun bireyin davranışlarında etkili olabileceği ifade edilmektedir.

Şekil 1. Sosyo-ekolojik model

Kaynak: McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4), 351-377.

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarının seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilmekte ya da daha önceden belirlenmiş bir ölçüt listesi ile de belirlenebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Ölçüt örnekleme yöntemi ile önceden belirlenmiş ve bazı önem kriterlerini karşılayan tüm durumların gözden geçirilmesi ve incelenmesi söz konusudur (Patton, 2002).

Araştırmaya katılan bireylerin belirlenmesinde ise bireyin bir devlet üniversitesinde aktif olarak kayıtlı olması, üniversiteye engelli kontenjanından girmiş olması ya da mevcut belgeli bir engelinin olması, 18 yaşından büyük olması ve kendini ifade edebiliyor olması şartlar aranmıştır. Katılımcıların belirlenmesinde Üniversite Öğrenci İşleri Dairesi Başkanlığı'na ait veri tabanı kullanılmış olup, kişilerin iletişim bilgilerine ulaşabilmek adına üniversiteden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmaya katılım için özel gereksinimli öğrenciler ile görüşülmüş ve yalnızca gönüllü olan bireyler araştırmaya dâhil edilmiştir. Tüm katılımcıların isimleri etik gerekçeler doğrultusunda gizlenmiş ve kod adları verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Demografik Bilgileri

No	İsim	Cinsiyet	Yaş	Sınıf	Bölüm	Engel Durumu
1	Efe	Erkek	23	1. Sınıf	Antrenörlük Eğitimi	Otizm
2	Ali	Erkek	38	1. Sınıf	Rekreasyon	Albino Sendromu
3	Aral	Erkek	21	3. Sınıf	Antrenörlük Eğitimi	Down Sendromu
4	Serhat	Erkek	21	3. Sınıf	Rekreasyon	Cerebral Palsy
5	Ege	Erkek	23	3. Sınıf	Rekreasyon	İşitme Yetersizliği
6	Damla	Kadın	22	3. Sınıf	Rekreasyon	İşitme Yetersizliği
7	Mert	Erkek	22	3. Sınıf	Elektrik-Elektronik Müh.	Skolyoz
8	Tolga	Erkek	23	3. Sınıf	Felsefe	Cerebral Palsy
9	Servet	Erkek	38	3. Sınıf	Kontrol ve Otomasyon	Kocher Sendromu
10	Orhan	Erkek	23	4. Sınıf	Beden Eğ. ve Spor Öğr.	Cerebral Palsy
11	Mehmet	Erkek	24	Mezun	Beden Eğ. ve Spor Öğr.	İşitme Yetersizliği

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde etik izinlerin alınmasının ardından üniversite bünyesinde yer alan Engelsiz Yaşam Biriminden özel gereksinimli öğrencilere ulaşılabilmesi adına destek talep edilmiştir. Birim aracılığıyla üniversite bilgi sistemine kayıtlı tüm özel gereksinimli öğrencilere araştırma hakkında bilgi iletilmiş ve gönüllü olan öğrenciler ile iletişim kurulmuştur. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılım sağlayan 2 özel gereksinimli öğrenci ile gerçekleştirilen görüşmelerde ebeveyn görüşlerine de yer verilmiştir.

Verilerin toplanmasında ise katılımcıların sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi edinmek amacıyla kişisel bilgi formu ve nitel verilerin toplanabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlama sürecinde ise sırasıyla şu aşamalar takip edilmiştir: a) detaylı literatür taranması ve incelenmesi sonucunda kavramsal çerçevenin oluşturulması, b) araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından özel gereksinimli öğrencilere yöneltilecek toplam 5 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanması, c) hazırlanan görüşme formunun iki uzman tarafından incelenmesi ve forma görüş bildirmesi (bu uzmanlardan birisi nitel araştırma yöntemleri ve özel gereksinimli bireyler ile çalışma deneyimi olan akademisyen diğeri ise özel gereksinimli bireyler ile akademik ve uygulama alanında yetkin olan bir akademisyendir), d) hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilerek sağlıklı bir görüşme süreci yapılabileceğine kanaat getirilmesinin ardından “Üniversite kampüsü içerisinde serbest zaman aktivitelerine katılımınızda etkili olan kişisel faktörler nelerdir? Ayrıntılı bir şekilde açıklar mısınız?”, “Üniversite kampüsü içerisinde serbest zaman aktivitelerine

katılımınızda etkili olan kişilerarası faktörler nelerdir? Ayrıntılı bir şekilde açıklar mısınız?” gibi sorular yöneltilmiştir.

Araştırmada verilerin tümü Zoom uygulaması üzerinden gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler ortalama 15 dakika kadar sürmüştür.

Verilerin Analizi

Görüşmelerin gerçekleştirilmesinin ardından elde edilen veriler ses kayıt cihazından yazılı ortama aktarılmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, olay, ortam, stil, imaj ve anlamların tümünün yer aldığı iç görüyü inceler (Altheide, 1987). Bu kapsamda, dosyalar incelenerek yapılan içerik analizinde ilk olarak elde edilen veriler kodlanmıştır. Kodlanan veriler kapsamında kategoriler belirlenmiş ve temalar oluşturulmuştur. Bir sonraki aşamada ise bulgular yorumlanmış ve elde edilen bulgular rapor haline getirilmiştir (Merriam, 2015).

İnandırıcılık, Aktarılabilirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik

Geçerlilik ve güvenilirlik kavramları nitel araştırmalarda inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik olarak tanımlanmaktadır (Guba ve Lincoln, 1982; Creswell ve ark., 2007). Bu kavramlara göre inandırıcılık iç geçerliliğe, aktarılabilirlik dış geçerliliğe, tutarlılık iç güvenilirliğe ve teyit edilebilirlik ise dış güvenilirliğe karşılık gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmada inandırıcılık, uzman görüşüne başvurulması ve katılımcı bilgileri ayrıntılı olarak paylaşılmasıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve analizi ile ilgili kapsamlı bilgi verilerek aktarılabilirlik sağlanmıştır. Tutarlılık ise verilerin iki bağımsız araştırmacı tarafından kodlanması ve karşılaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Teyit edilebilirliğin sağlanabilmesi adına araştırmada kullanılan veriler ve veri seti araştırmacılar tarafından saklanacaktır.

Araştırmanın Etiği

Bu araştırma, özel yaşam ve gizliliğin korunması amacı ile Helsinki Bildirgesi 2008 Prensipleri'ne uygun olarak yapılandırılmıştır. Mevcut araştırma süresince “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde hareket edilmiştir. Araştırmaya katılacak olan tüm özel gereksinimli öğrencilerin bilgi gizliliğine önem verilmiş, kod isimler kullanılmış ve etik kurallara uyulmasına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Kurulu'ndan etik kurul izni alınmıştır (Ref 35-18.04/2023/04).

Bulgular

Araştırma bulgularında 4 başlık (kişisel, kişilerarası, çevresel, kurumsal) içerisinde toplam 9 tema ve 24 kod belirlenmiştir. Kişisel faktörler içerisinde yer alan temalar ‘negatif tutum’, ‘yükümlülükler’ ve ‘pozitif tutum’ olmuştur. Kişilerarası faktörlerde ise ‘istenmeyen durumlar’ ve ‘destek’ temaları yer almıştır. Çevresel faktörlerde ‘yetersizlikler’ ve ‘fırsatlar’ temaları bulunmaktadır. Son olarak kurumsal faktörlerde ise ‘kurum negatif yaklaşımı’ ve ‘kurumun pozitif yaklaşımı’ yer almıştır.

Kişisel Faktörler

Araştırmamızın kavramsal çerçevesini oluşturan sosyo-ekolojik modelin merkezinde bulunan ve ilk basamağını oluşturan kişisel faktörlerde, özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında tamamen kendileriyle ilgili olan engelleyici ve kolaylaştırıcı faktörler incelenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımında Etkili Olan Kişisel Faktörler

Kişisel Engeller	
Temalar	Kodlar
Negatif Tutum	<ul style="list-style-type: none">• Kısıtlı hissetmek
Yükümlülükler	<ul style="list-style-type: none">• Farklı şehirde yaşamak• Yoğun program
Kişisel Kolaylaştırıcılar	
Temalar	Kodlar
Pozitif Tutum	<ul style="list-style-type: none">• Sosyal beceriler• Engel durumunu kabullenmek• Özgüven

Özel gereksinimli öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda elde edilen bulguların ilk kısmı olan kişisel faktörlerde ilk olarak bir engel olarak ‘negatif tutum’ yer almıştır. Öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında kendilerini mevcut engel durumundan dolayı kısıtlı hissettikleri ve bu nedenle aktivitelere katılmaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir. Bu konu ile ilgili sırasıyla Serhat ve Ege görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Engelli arkadaşlarımızla yapabileceğimiz aktiviteler belirli. Ben çok harekete dayalı aktiviteler yapamıyorum. İşitme engelli arkadaşlarım da duymaya yönelik hareketler yapamaz. Bu nedenle katılımımız güçleşiyor.” (Serhat)

“İşitme engelimden dolayı normal arkadaşlarımla iletişim kuramıyorum. İletişim kuramadığımız için tekrar denemekten kaçınıyorum.” (Ege)

Katılımcıların bir engel olarak belirttikleri bir diğer tema ise ‘yükümlülükler’ olmuştur. Özel gereksinimli öğrencilerin birçoğunun farklı şehirde yaşadıkları ve kampüse gününbirlik git-gel şeklinde ulaşım sağladıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında büyük bir kısmının dersler, iş ve antrenmanlar arasında oluşan programa yetişmeye çalıştıkları görülmektedir.

“Okulumuz Ankara içerisinde olsaydı daha rahat olurdu. Ama evimize 70-80 kilometre uzaklıkta maalesef. Derslerimiz bitince geç olmadan eve yetişmeye çalışıyoruz.” (Aral’ın ebeveyni)

“Uluslararası müsabakalara hazırlanıyorum. Bu nedenle iyi çalışmam gerekiyor. Antrenman programımın yoğun olmasından kaynaklı okulumda aktivitelere katılamıyorum.” (Efe)

Kişisel kolaylaştırıcılar kısmında ise ‘pozitif tutum’ ile yalnızca 1 tema bulunmaktadır. Bu tema kapsamında özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine geliştirdikleri pozitif tutum sayesinde katılım sağlayabildikleri ifade edilmiştir. Öğrencilerin ‘sosyal becerilerinin’ gelişmiş olmasının çevresindeki kişiler ile daha rahat iletişim kurmalarında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında mevcut engel durumlarını kabullenmelerinin de aktivitelere katılımında bir kolaylaştırıcı rolü oynadığı belirtilmektedir.

“Bedensel engelli bir sporcu olduğum için ve engelliler ile içe içe olduğum için sosyal bir insanımdır. Engellilerde zor oluyor genellikle bu durumu kabullenmek. Yaptığım sporun çok faydası olduğunu düşünüyorum. Ben bazen engelli olduğumu unutuyorum.” (Orhan)

Pozitif tutum teması kapsamında bir diğer kolaylaştırıcının ise özgüven olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmeler doğrultusunda, özel gereksinimli öğrencilerin sahip oldukları özgüven sayesinde aktivitelere katılım sağlayabildikleri anlaşılmaktadır.

“Sosyal ve girdiğim ortama uyum sağlayan bir insanım. Çözüm odaklı biriyim. Grup olarak yaptığımız etkinliklerde ortamla ilgili bir sıkıntısı olmayan, neşeli biriyim. İmkân dâhilinde her türlü aktiviteye katılım sağlayabileceğimi düşünüyorum.” (Ali)

Kişilerarası Faktörler

Araştırmamızın ikinci basamağında ise kişilerarası faktörler yer almaktadır. Kişilerarası faktörler, özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında çevrelerindeki kişilerden kaynaklanan engelleyici ve kolaylaştırıcı faktörleri incelemektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımında Etkili Olan Kişilerarası Faktörler

Kişilerarası Engeller	
Temalar	Kodlar
İstenmeyen Durumlar	<ul style="list-style-type: none">• Arkadaş eksikliği• İşaret dilinin yaygın olmaması• Dışlanma
Kişilerarası Kolaylaştırıcılar	
Temalar	Kodlar
Destek	<ul style="list-style-type: none">• Arkadaş desteği• Whatsapp grupları

Özel gereksinimli öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda kişilerarası faktörler kısmında ‘istenmeyen durumlar’ teması karşılaşılan engelleri temsil etmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin arkadaş eksikliği sebebiyle kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılmadıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında işaret dilinin yaygın olmamasının da önemli bir engelleyici faktör olduğu anlaşılmaktadır.

“Serbest zamanlarımızda kampüs içerisinde bir aktivite yapamıyorduk. İşitme engelliler olarak arkadaşlarla anlaşamıyorduk. İşaret dilini bildiğimiz için diğer arkadaşlarımız anlamadığı için sıkılıyorlardı. Üniversitemiz işaret dili ile ilgili bir eğitim verirse bir farkındalık olurdu ve insanlar iletişim kurabilirdi. Ben dudak okuduğum için bir şekilde aktivitelere katılmayı deniyordum.” (Mehmet)

Yapılan görüşmeler kapsamında bir diğer engelleyici faktörün ise dışlanma olduğu görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin kendi içlerinde bir grup oluşturdukları ve normal gelişim gösteren öğrencilerin ise onları kendi aralarına dâhil etmek için bir çabada bulunmamaları ve olumsuz bir tutumda bulunmalarının bu duruma neden olduğu söylenebilmektedir.

“Engel durumumdan kaynaklı arkadaşlarımla aramda sorun olabiliyor. İnsanların bakışlarından nasıl ve niçin baktıklarını net olarak anlayabiliyorum. Bunun burada ne işi var? Bu nasıl buraya geldi? gibi bakışlar seziyorum.” (Tolga)

“İşitme engelli arkadaşlarımızla birlikte satranç oynuyoruz. (...) İşitme engelli arkadaşlarımla vakit geçiriyorum çünkü beni en iyi onların anladıklarını düşünüyorum ve onlara yardımcı oluyorum. Bence daha fazla arkadaşım olmalı. Arkadaş çevresi olarak herkesin belirli

grupları olduğu için onlara katılamıyorum. Daha fazla arkadaşım olsa kampüs içerisinde aktivitelere katılımım artardı.” (Serhat)

Kişilerarası kolaylaştırıcılar ise ‘destek’ teması altında aktarılmıştır. Bu tema içerisinde arkadaş desteğinin önemli bir rolünün olduğu anlaşılmaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında üniversite/sınıf arkadaşlarının etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında sınıf ve arkadaş grupları tarafından oluşturulan whatsapp gruplarının aktiviteler hakkında bilgi sahibi olma konusunda özel gereksinimli öğrencilere katkılarının olduğu söylenebilmektedir.

“Arkadaşlarımla birlikte vakit geçirmeyi seviyorum ve yoğun da olsam onlarla olmayı seçiyorum. Arkadaşlarımdan beklemek yerine bazen ben kendim onları bir yere davet ederim. Arkadaşlarım beni geri planda tutmadılar ve benimde dâhil olmam için ellerinden geleni yaptılar.” (Orhan)

“Arkadaşlarım bir aktiviteye giderken beni de alıyorlar, girip elimden geleni yapıyorum. Normal şartlarda benim yapabileceğim bir aktivite değildir ama arkadaşlarım olunca dâhil olabiliyorum. Etkinlik olduğunda whatsapp grubumuzdan paylaşılıyor, oradan takip edebiliyorum etkinlikleri.” (Tolga)

Çevresel Faktörler

Araştırmamızın üçüncü basamağında çevresel faktörler yer almaktadır. Çevresel faktörlerde, özel gereksinimli öğrenciler kampüs çevresindeki olanaklardan oluşan engelleyici ve kolaylaştırıcı faktörleri değerlendirmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımında Etkili Olan Çevresel Faktörler

Çevresel Engeller	
Temalar	Kodlar
Yetersizlikler	<ul style="list-style-type: none">• Yetersiz tesisler• Tesislere erişim• Az sayıda sosyal alan• Mimari yapı• Kampüs lokasyonu
Çevresel Kolaylaştırıcılar	
Temalar	Kodlar

- Ulaşım
- Erişime açık tesisler
- Mimari yapı

Özel gereksinimli öğrenciler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kapsamında çevresel faktörler içerisinde ‘yetersizlikler’ teması karşılaşılan engelleri ifade etmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin kampüs içerisindeki tesislerin hem nitelik hem de nicelik olarak yetersiz olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kampüs yüzölçümünün büyük olmasından dolayı ring kullanımına ihtiyaç duyulduğunu ancak ring kullanımının çeşitli zorluklar ortaya çıkardığı ve bu durumun da tesislere erişimi olumsuz yönde etkilediği elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

“Tesisler açısından spor salonlarında havalandırmada eksiklikler bulunuyor. (...) Ayrıca kampüsümüzdeki yüzme havuzumuz da açık olsaydı bizim için daha kolay ve yararlı olurdu.” (Orhan)

“Kampüs içerisindeki ringleri istediğim zaman kullanıp ulaşım sağlayamıyorum. Yerler güzel belirlenmiş. Ama biz engelli olduğumuz için yürümemiz çok zor. Ringler belirli yerlere konmuş. Oraya gidersen binebiliyorsun. Gidemezsen binemiyorsun. Bence her tarafa azar azar konabilirdi.” (Tolga)

Ayrıca öğrenciler kampüs içerisinde serbest zaman aktivitelerine katılabilecekleri, arkadaşlarıyla vakit geçirebilecekleri sosyal ortamların da yine eksikliklerinin olduğunu, az sayıda olduğunu ve kampüsün iklim koşullarının da bir belirleyici olduğunu ifade etmektedirler.

“Kampüs içerisinde serbest zamanlarımı değerlendirebileceğim bir mekân olmadığı için fazla vakit geçiremiyorum. Aynı ve tekrarlayıcı aktiviteleri yapmak bana göre değil.” (Ali)

“İklim açısından kampüsün bulunduğu konum yüksek olduğu için kış ayları biraz sert geçiyor ve bu durum bizi zorlayabiliyor. Açık alanda bulunan sosyal ortamları bu iklim şartlarına göre dizayn edilse daha iyi olabilirdi.” (Serhat)

Çevresel kolaylaştırıcılara bakıldığında ise özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içerisindeki ulaşım koşulları bir kolaylaştırıcı faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler kampüs içerisinde istedikleri noktalara rahatlıkla ulaşabildiklerini belirtmişlerdir.

“Ortopedik engelli olmama rağmen ulaşım da sıkıntı yaşamadım. Ringlere erişim kolay ve kampüs içerisinde çok fazla rampa olmaması da yine benim açımdan iyi. Kampüs içerisinde bir uçtan diğerine kolaylıkla yürüyebiliyorum.” (Orhan)

Öğrenciler ayrıca kampüs içerisinde erişime açık tesislerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Bu tesislerden en önemlilerinin spor tesisleri olduğu görülmektedir. Önceki kısımda bir engel olarak belirtilen mimari yapının ise bazı öğrenciler tarafından bir kolaylaştırıcı olarak belirtildiği ve aktivitelere katılımında önemli bir rolünün olduğu ifade edilmektedir. Kampüs içerisinde sağladığı olanaklar açısından Spor Bilimleri Fakültesinin mimari yapısının öğrenciler tarafından olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır.

Kurumsal Faktörler

Araştırmamızın son basamağında kurumsal faktörler yer almaktadır. Kurumsal faktörlerde, özel gereksinimli öğrencilerin kurum tarafından etkilendikleri engelleyici ve kolaylaştırıcı faktörleri değerlendirmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımında Etkili Olan Kurumsal Faktörler

Kurumsal Engeller	
Temalar	Kodlar
Kurumun Negatif Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Az sayıda etkinlik• Etkinlik bilgilendirmede yetersizlik
Kurumsal Kolaylaştırıcılar	
Temalar	Kodlar
Kurumun Pozitif Yaklaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Kurum farkındalığı• Üniversite personelinin tutumu• Danışman desteği

Özel gereksinimli öğrenciler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler kapsamında kurumsal faktörler içerisinde ‘kurumun negatif yaklaşımı’ teması karşılaşılan engelleri ifade etmektedir. Bu kapsamda öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine yönelik az sayıda etkinlik yapılmasından memnun olmadıkları anlaşılmaktadır. Bunun yanında kampüs içerisindeki etkinlikler hakkında yapılan bilgilendirmelerin yetersiz olduğu aktarılmıştır.

“Genel olarak üniversitenin özel gereksinimli bireylere karşı tutumu pozitif ve yapıcı yönde. Ancak, sadece aktivitelerde biraz daha sayı arttırılmalı. Kampüs biraz daha canlanmalı. Öğrenciler kampüs dışında değil de kampüs içerisindeki alanlarda daha fazla zaman geçirebilmeli.” (Ali)

“Üniversitemiz etkinlik konusunda yetersiz. Ders dahilinde olan etkinliklere katılım sağlıyorum fakat serbest zamanlarımızda üniversite çok fazla etkinlik düzenlemiyor. Üniversitede geziler düzenlendiğini duymuştum fakat bunların da ücretleri yüksek oluyor. Yürüyüş etkinlikleri

olduğunu duymuştum fakat katılamadım. Üniversitede sinema gösterileri ve turnuvalar olduğunu biliyorum. Aktivite olsa da bu konuda yeteri kadar bilgilendirilmiyoruz. Üniversite de festivaller olduğunda da katılamama nedenimiz bilgilendirilmememiz oldu. Belki daha öncesinde öğresek, etkinliklerin içeriğini bilsek katılabıldık.” (Serhat)

Kurumsal kolaylaştırıcılara bakıldığında ise kurumun özel gereksinimli öğrencilere oldukça önem verildiği ve bu öğrencilere yönelik olarak farkındalığının yüksek olduğu görülmektedir. Bu farkındalığın yanında üniversite personelinin tutumunun ve özel gereksinimli öğrencilerin sınıf danışmanlarının desteğinin de bu öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında önemli bir rol oynadıkları elde edilen bulgular kapsamında anlaşılmaktadır.

“Biz bu üniversiteyi gelmeden önce de araştırdık. Engelli bireylere yönelik tutumlarının olumlu olduğunu ve özel gereksinimli bireyleri bünyelerinde barındırmaktan yana memnuniyetlerini gördük. Akademisyenler çok ilgili ve istekli. Akademisyenlerimiz engelli gruplar için farkındalık yaratmaktadırlar. Üniversitenin genel yaklaşımından memnunuz. İletişim konusunda sıkıntı yaşamıyoruz ve benimsendiğimizi hissediyoruz. Üniversitenin bizi benimsemesiyle birlikte bizlerde fakülte içerisinde daha fazla vakit geçiriyoruz.” (Aral’ın ebeveyni)

“Üniversitede engelli sporcular konusunda seminer oluyordu. Onlara katıldım. Bu konuda faydalı olduğunu ve farkındalık olduğunu düşünüyorum. Bu konuda etkinliklerin daha da artmasını isterim. Genel olarak üniversitemiz bizleri dâhil edici bir kurumdur. Üniversitedeki hocalarımız bizlere kendimizi özel gereksinimli olarak hissettirmediler. Bu konuda üniversitemin duyarlı olduğunu düşünüyorum.” (Orhan)

Tartışma ve Sonuç, Öneriler

Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular, başlıklar halinde bu bölümde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Kişisel Faktörler

Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan kişisel engellerin başında aktivitelere yönelik negatif tutumun geldiği görülmektedir. Özel gereksinimli öğrenciler serbest zaman aktivitelerine katılırken mevcut rahatsızlıkları sebebiyle kendilerini kısıtlı hissettiklerini ifade etmiştir. Engellilik, yaşamın bir parçası olmakta ve kişiler bu durumu genellikle içselleştirmektedir. Kişinin engeli sebebiyle kendini yetersiz hissetmesinin ve bu durumu kabullenmesinin gündelik hayatına olumsuz yansımalarının

olduğu görülmektedir. Kişilerin yetersizliklerine odaklanmaları, kişiye bir endişe, rahatsızlık, mutsuzluk, yabancılaşma ve güçsüzlük kaynağı haline gelmektedir (Jo Deegan, 2010). Bu durumun aşılmasında özel gereksinimli bireylerin engelleri/kısıtlılıklarından çok yapabildikleri şeylere odaklanmanın önemli olduğu düşünülmektedir (Heah ve ark., 2006). Kampüs içerisinde özel gereksinimli öğrencilerin kolaylıkla katılabilecekleri ve kendilerine uygun etkinliklerin gerçekleştirilmesi ile bu yetersizlik duygusunun ortadan kalkmasında ya da azalmasında etkili olabileceği söylenebilmektedir.

Kişisel engellerin bir diğer temasını ise özel gereksinimli öğrencilerin gündelik hayattaki yükümlülükleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir kısmının öğrenim gördükleri üniversite kampüsü ile ikamet ettikleri yer farklı şehirlerde bulunmaktadır. Öğrenciler bu durum karşısında günlerinin önemli bir kısmını yolda geçirmektedirler ve derslerden arta kalan zaman oldukça kısıtlıdır. Nelson ve ark. (2016), kampüsten uzak yaşayan öğrencilerin derslere katılma ve diğer aktivitelere katılımlarının yakın olanlara kıyasla daha zor olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde bu durumun öğrencilerin genel akademik başarısında da etkisinden bahsedilmiştir. Kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımında bir diğer engelin ise yoğun program olduğu görülmektedir. Öğrencilerin çoğunun üniversite öğrenimlerine sürdürürlerken bir yandan da antrenmanlarına ya da çalıştıkları işe yetişmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin öğrenim görürken bir yandan çalışmasında ekstra bir gelir kaynağı oluşturarak kira, gıda ve diğer masraflar için kaynak oluşturmak gibi faktörler etkili olmaktadır (Curtis, 2007). Spor kariyerlerine devam eden üniversite öğrencilerinde de benzer durum geçerlidir. Bu öğrenciler branşları kapsamında hem sporculuğa devam etmekte hem de yarışmalar ve kurslarda yer alarak gelir elde etmektedirler. Öğrenimlerine devam ederlerken bu süreci sürdürmek ise programa yetişmek adına oldukça zor bir durum oluşturmaktadır. Araştırmamız ile benzer bir şekilde Vaquero-Cristobal ve ark. (2023), özel gereksinimli olan ve olmayan sporcu öğrencilerin çifte kariyer (dual career) yaparken karşılaştıkları engelleri incelemiştir. Özel gereksinimli öğrenci sporcuların herhangi bir özel gereksinimi bulunmayan öğrencilere kıyasla daha fazla engel ile karşılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel gereksinimli öğrenci sporcuların üniversitenin antrenman alanına uzak olması, dersler ile antrenman saatlerinin çakışması ve ders çalışmaya zaman kalmaması gibi pek çok engel ile karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu kapsamda hem öğrenci olup hem de iş hayatına ve sporculuğa devam eden özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin iyi bir planlama yapmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İyi bir şekilde programlanan gündelik/haftalık program sayesinde özel gereksinimli üniversite öğrencilerin hem öğrenimleri hem de kariyerlerinin daha verimli olabileceği ve arta kalan vakitlerde de kampüs içerisindeki serbest zaman aktivitelerine katılım sağlayabilecekleri söylenebilmektedir.

Kişisel kolaylaştırıcılarda ise özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin sahip oldukları pozitif tutum sayesinde kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımın arttığı anlaşılmaktadır. Araştırmamızda sosyal becerileri yüksek olan özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarının daha kolay gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Malema ve ark. (2022) da gerçekleştirdikleri çalışmada, özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılım sağlayabilmeleri adına sosyal yeteneklere sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde özel gereksinimli bireylerin sahip oldukları özgüvenin ve mevcut engel durumunu kabullenmenin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan kişisel kolaylaştırıcılardan biri olduğu görülmektedir (Motl ve ark., 2009).

Kişilerarası Faktörler

Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan kişilerarası engeller incelendiğinde aktivitelere katılımda gerçekleşen istenmeyen durumların oluştuğu söylenebilmektedir. Bu istenmeyen durumların başında ise özel gereksinimli öğrencilerin az sayıda arkadaşına sahip olması gelmektedir. Özel gereksinimli bireyin serbest zaman aktivitelerine katılımında arkadaş eksikliğini hissetmesinin katılımı direkt olarak olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Buttimer ve Tierney, 2005). Bunun yanında, özel gereksinimli öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından dışlanması da olumsuz bir durum yarattığı görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından dışlanmasının serbest zaman aktivitelerine erişimlerini olumsuz yönde etkilediği ve katılıma yönelik motivasyonlarını düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır (Casas, 2007). Kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımı olumsuz yönde etkileyen bir diğer kişilerarası faktörün ise işaret dilinin yaygın olmaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında işaret dilinin yeterli düzeyde yaygın olmadığı ve bu nedenle işitme yetersizliği olan bireylerin işitme kaybı olmayan bireyler ile iletişimde zorluklarla karşılaştığı belirtilmektedir (Erten ve Arıcı, 2022). İşaret dilinin yaygınlaşması ve işitme yetersizliği yaşayan bireyler ile iletişimin artması ile bu bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarının da artabileceği söylenebilmektedir (Atherton, 2009).

Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan kişilerarası kolaylaştırıcılar ise bu bireylere sağlanan destek aracılığıyla yorumlanmıştır. Bu desteğin başında ise arkadaş desteği gelmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında hem özel gereksinimi bulunan hem de bulunmayan arkadaşlarının katılımı önemli ölçüde kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde de pek çok çalışma özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında arkadaş desteği ile katılımlarının arttığını belirtmektedir (Duvdevany ve Arar, 2004; Caldwell ve Gilbert, 2009). Günümüzde kişilerarası iletişimin önemli bir parçasını da sosyal medya

ve akıllı telefonlarda yer alan uygulamalar üzerinden gerçekleştirilen iletişim yer almaktadır (Seufert ve ark., 2015). Serbest zaman aktivitelerine katılımında da whatsapp uygulaması üzerinden oluşturulan sohbet gruplarının teşvik edici ve katılımı artırmaya yönelik bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir (Esentürk ve Yarımkaaya, 2021).

Çevresel Faktörler

Özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan çevresel faktörler incelendiğinde ise yetersiz koşulların öğrencilerin katılımını olumsuz yönde etkilediği söylenebilmektedir. Kampüs içerisindeki serbest zaman aktivitelerini gerçekleştirilmede tesislerin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Kampüs içi serbest zaman aktivitelerinin önemli bir bölümünün fiziksel aktivite ve spor tesislerinin oluşturduğunu, bu tesislerin dışında ise aktivite amacıyla değerlendirebilecekleri sosyal bir tesis olmadığı ifade edilmiştir. Mevcut fiziksel aktivite ve spor tesislerinin ise bazılarının kapalı durumda olduğunu, diğer tesislerin ise bazı konularda yetersiz olduğu belirtilmiştir. Kung ve Taylor (2014), özel gereksinimli bireylerin fiziksel aktivite ve spor tesislerini kullanımlarında ekipman, güvenlik ve sağlık açısından kısıtlamaların yaşandığını, bu durum da bireylerin katılımını olumsuz yönde etkilediğini aktarmıştır. Bir diğer temamızda ise yetersiz tesislerin yanında tesislere erişimin de önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tesislere erişim serbest zaman aktivitelerini gerçekleştirilmede özel gereksinimli bireyler için önemli bir rol oynamaktadır (Reynolds, 2002). King Penny Wan (2013), özel gereksinimli bireylerin tesislere erişiminde karşılaştıkları sorunların hem tesis hem de hizmet açısından incelenmesi ve katılımın sağlanması amacıyla sorunların çözülmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bir diğer çevresel engelleyici faktörün ise kampüsün mimari yapısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rimmer ve ark. (2004), özel gereksinimli bireylerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında mimari yapının katılımında direkt olarak etkisinin olduğunu belirtmiştir. Mimari yapının özel gereksinimli bireylerin erişimini kısıtlamayacak şekilde oluşturulmasının ya da düzenlenmesinin önemi vurgulanmaktadır (eğim, sarı çizgiler, basamak yükseklikleri vb.). Kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımında son olarak kampüs lokasyonu bir çevresel engel olarak belirtilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirildiği üniversiteye kayıt yaptıran öğrencilerin büyük bir kısmı başka bir şehirden ulaşım sağlamaktadır. Bu nedenle üniversite kampüsü pek çok öğrencinin evine uzak bir konumda bulunmaktadır. Bu durum kampüs içerisindeki serbest zaman aktivitelerine katılımı kısıtlayıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevresel kolaylaştırıcılar incelendiğinde ise özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içerisindeki sahip oldukları fırsatlar dikkate alınmıştır. Kampüs içerisindeki ulaşım koşulları öğrencilerin serbest zaman aktivitelerine katılımlarında önemli bir kolaylaştırıcı olarak ifade edilmiştir. Odame ve ark. (2020), kampüs içerisinde ulaşım hizmetlerinin özel gereksinimli

bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi gerektiğini ve herhangi bir özel gereksinimi bulunmayan öğrenciden farkı olmayacak Şekilde yararlanabilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir diğer kolaylaştırıcı ise erişime açık tesisler olarak ifade edilmiştir. Kampüs içerisinde öğrencilerin kullanımına açık ve kolay erişilebilir tesislerin olması, özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımını artırmaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içerisinde çoğunlukla fiziksel aktivite ve spor tesislerinden yararlandıkları anlaşılmaktadır. Fiziksel aktivite ve spor tesislerine erişimin kolay olması bu bireylerin serbest zamanlarını aktif olarak geçirmeleri ve sağlıklı olmalarına katkıda bulunacaktır (Wicker ve ark., 2012). Bu açıdan erişilebilir tesisler kampüs içi serbest zaman aktivitelerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Elde edilen bulgular kapsamında son olarak ise kampüsün mimari yapısı bir kolaylaştırıcı olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma grubunda yer alan özel gereksinimli öğrencilerden bir bölümünün çeşitli fiziksel yetersizliklerinin olduğu görülmektedir. Bu ğrenciler özellikle fiziksel aktivite ve spor tesislerinin mimari yapısının kendilerine uygun olduğunu düŐünmektedirler. Mevcut tesislerin öğrencilere sağladığı bu olanaklar aracılığıyla, öğrencilerin katılıma yönelik düŐüncelerinin arttığı ve rahatlıkla fiziksel aktivite yapabildikleri anlaşılmaktadır (Devine, 2013).

Kurumsal Faktörler

Özel gereksinimli niversite ğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında etkili olan kurumsal engeller incelendiğinde eğitim gördükleri kurumun negatif yaklaşımının bir engelleyici faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu faktörlerin başında ise kampüs içerisinde az sayıda etkinliğin gerçekleştirilmesi gelmektedir. Gillies ve Pedlar (2003) araŐtırmalarında, niversiteye yeni baŐlayan özel gereksinimli birinci sınıf ğrencilerinin serbest zaman aktivitelerine katılımları ile niversiteye uyum süreçlerini incelemiştir. Aktiviteler sayesinde özel gereksinimli öğrencilerin niversiteye uyum süreçlerinin hızlandığı ve katılım sağlayan özel gereksinimli bireylerin kendilerine güvendikleri, daha iyi adapte oldukları ve kampüs ortamında daha rahat hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında mevcut etkinlikler hakkında öğrencilerin yeterli düzeyde bilgilendirmemeleri de bir diğer engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda Lefever (2012), niversite ğrencilerinin niversiteye bir aidiyet hissi oluŐturabilmesi için kampüsteki aktivite fırsatlarının yeterli düzeyde ve kapsayıcı olması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin ilgi alanları ve ihtiyaçlarına yönelik olarak gerçekleŐtirilmeyen veya öğrencilere hitap etmeyen aktivitelerin öğrencilerin kampüse yönelik bakış açısını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Aynı Şekilde, gerçekleŐtirilecek aktivitelere/etkinliklere dair tanıtım veya duyuruların önemini de vurgulamıştır. Bu kapsamda kampüs içerisindeki aktivite sayısının artması, mevcut aktivitelerin özel gereksinimli öğrencileri de kapsayacak Şekilde planlanması ve etkinliklerin öğrencilere

duyurulmasının, kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımı direkt olarak etkileyeceği düşünülmektedir.

Kampüs içi serbest zaman aktivitelerine özel gereksinimli öğrencilerin katılımında etkili olan kurumsal kolaylaştırıcı faktörlere bakıldığında ise kurumun pozitif yaklaşımının önemi dikkat çekmektedir. Kurumun özel gereksinimli öğrencilere yönelik farkındalığının yüksek olmasının bu öğrencilerin aktivitelere katılımında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde de son yıllarda üniversitelerin hem yönetim hem de kampüs anlamında özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasına yönelik olarak bir tutum geliştirdiği söylenebilmektedir (Lombardi ve ark., 2016; Roth ve ark., 2018). Elde edilen bulgular kapsamında aynı tutumun üniversite personeli ve danışman tarafından da uygulandığı anlaşılmaktadır. Martin ve Griffiths (2016) araştırmaları sonucunda, üniversite personellerinin özel gereksinimli öğrenciler hakkında bilgi sahibi olmaları ve mevcut engelleri aşmaya yönelik çalışmalar içerisinde bulunmalarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu doğrultuda, ilgili üniversite personeli ve danışman desteğinin özel gereksinimli öğrencilerin serbest zamanlarını kampüs içerisinde geçirmelerinde katkısının olduğu ve öğrencilerin üniversiteye olan bakış açısını olumlu yönde etkilediği söylenebilmektedir (Aune ve Kroeger, 1997; Sevinç ve Çay, 2017).

Sonuç olarak, özel gereksinimli öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılım sağladıkları, ancak bu süreçte pek çok katılım engeli ile yüzleştikleri anlaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin kişisel, kişilerarası ve kurumsal olmak üzere pek çok engel ile karşılaştıkları, ancak en fazla engelin çevresel faktörlerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda etkili olan en önemli faktörün ise kampüs içi aktivite alanları ve mimari yapının olduğu tespit edilmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerinin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımında karşılaştıkları engellerin aşılmasında ise kolaylaştırıcıların önemli bir etkisinin olduğu söylenebilmektedir. Mevcut kolaylaştırıcılar, karşılaşılan engelleri aşmada etkili birer motivasyon kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin kampüs içi serbest zaman aktivitelerine katılımlarında en fazla kolaylaştırıcının ise kurumsal faktörlerden oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırma özel gereksinimli üniversite öğrencilerinin serbest zaman aktivitelerine katılımında etkili olan kişisel, kişilerarası, çevresel ve kurumsal faktörler açısından incelenmesine odaklanmıştır. Bu kapsamda araştırma bir devlet üniversitesinde 11 özel gereksinimli üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucu kapsamında üniversitelerin tüm öğrencilerin kullanımına yönelik olarak serbest zamanlarını verimli geçirebilecekleri alanlara yönelik niceliklerini ve niteliklerini artırmaları, katılımı kolaylaştırabilmek adına her türlü adımı atmalıdır. Bunun yanında, yalnızca özel gereksinimli öğrencilere yönelik bütünleştirici aktiviteler

düzenlemesi, mevcut aktivite sayılarını artırması ve katılımların takibinin sağlanması oldukça önemli görülmektedir. Bu sayede bu öğrenciler kampüs içerisinde daha fazla vakit geçirerek, serbest zamanlarını daha verimli kullanabilirler. Bu sayede mevcut yetersizliklerinden uzaklaşabilir ve daha sosyal, özgüvenli birer üniversite öğrencisi olarak eğitim süreçlerine devam edebilirler. Gelecek araştırmalarda ise farklı üniversitelerdeki özel gereksinimli öğrencilerin katılımı ile çalışmalar gerçekleştirilebilir. Katılımcı sayısı artırılarak nicel araştırma yöntemleri ile tasarlanmış çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Etik Kurul İzin Bilgileri

Etik değerlendirme kurulu:

Etik değerlendirme belgesinin tarihi: 18.04/2023

Etik değerlendirme belgesinin sayı numarası: 170211

Araştırmacıların Katkı Oranları Beyanı

Araştırmada tüm yazarlar eşit düzeyde katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Yazarların arasında bu çalışma ile ilgili herhangi bir çatışma ya da çıkar bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı 2022/2 dönemi başvurusu “Hayalimdeki Kampüs!”: Özel Gereksinimli Üniversite Öğrencilerinin Kampüs İçi Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımlarının Sosyo-Ekolojik Modele Göre İncelenmesi” başlıklı araştırmamızın gerçekleştirilmesinde katkı sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)’a destekleri için teşekkür ederiz.

Araştırmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Feyza Meryem KARA ve Arş. Gör. Gizem KARACA Hocalarımıza, işitme kaybı olan üniversiteli öğrenciler ile gerçekleştirilen görüşmelerde çeviri desteği sağlayan Kırıkkale Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi mezunu Sayın Mustafa Semiz ve Kübra Nur Petek’e, çalışma grubuna ulaşılması aşamasında sağladıkları desteklerden dolayı Kırıkkale Üniversitesi Engelsiz Yaşam Birimine ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan tüm öğrencilere teşekkür ederiz.

Kaynakça

- Altheide, D. L. (1987). Reflections: Ethnographic content analysis. *Qualitative Sociology*, 10(1), 65-77.
- Aitchison, C. (2003). From leisure and disability to disability leisure: Developing data, definitions and discourses. *Disability and Society*, 18, 955-969.
- Atherton, M. (2009). A feeling as much as a place: leisure, deaf clubs and the British deaf community. *Leisure Studies*, 28(4), 443-454.
- Aune, B., & Kroeger, S. (1997). Career development of college students with disabilities: An interactional approach to defining the issues. *Journal of College Student Development*, 38(4), 344-355.
- Badia, M., Orgaz, B. M., Verdugo, M. A., Ullán, A. M., & Martínez, M. M. (2011). Personal factors and perceived barriers to participation in leisure activities for young and adults with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 32(6), 2055-2063.
- Buttimer, J., & Tierney, E. (2005). Patterns of leisure participation among adolescents with a mild intellectual disability. *Journal of Intellectual Disabilities*, 9(1), 25-42.
- Casas, I. (2007). Social exclusion and the disabled: An accessibility approach. *The Professional Geographer*, 59(4), 463-477.
- Caldwell, L. L., & Gilbert, A. A. (2009). Leisure, health, and disability: A review and discussion. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 9(2), 111-122.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., ClarkPlano, V. L., Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.
- Declaration of Helsinki (2008). World Medical Association. Erişim: <https://www.wma.net/what-we-do/medical-ethics/declaration-of-helsinki/doh-oct2008/> Erişim Tarihi: 10.09.2022
- Curtis, S. (2007). Students' perceptions of the effects of term-time paid employment. *Education & Training*, 49(5), 380-390.
- Devine, M. A., & Dattilo, J. (2000). Social acceptance and leisure lifestyles of people with disabilities. *Therapeutic Recreation Journal*, 34(4), 306-322.
- Devine, M. A. (2013). Group Member or Outsider: Perceptions of Undergraduates with Disabilities on Leisure Time Physical Activity. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 26(2), 119-133.
- Devine, M. A. (2016). Leisure-Time Physical Activity: Experiences of College Students With Disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 33(2), 176-194.
- Duvdevany, I., & Arar, E. (2004). Leisure activities, friendships, and quality of life of persons with intellectual disability: Foster homes vs community residential settings. *International Journal of Rehabilitation Research*, 27(4), 289-296.
- Erten, H., & Arıcı, N. (2022). İşaret Dilinin Tarihi Serüveni ve Türk İşaret Dili. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 1-14.
- Esentürk, O. K., & Yarımkaya, E. (2021). WhatsApp-based physical activity intervention for children with autism spectrum disorder during the novel coronavirus (COVID-19) pandemic: A feasibility trial. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 38(4), 569-584.
- Gillies, J., & Pedlar, A. (2003). University students with disabilities: The transition to inclusion. *Leisure/Loisir*, 28(1-2), 137-154.
- Guba, E. G., Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 233-252.
- Gürbüz, B., & Henderson, K. A. (2014). Leisure activity preferences and constraints: Perspectives from Turkey. *World Leisure Journal*, 56(4), 300-316.
- Gürkan, R.K., Koçak, F., & Başar A. (2021) Engelli Sporcularda Psikolojik İyi Oluş ve Serbest Zaman Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Sport, Exercise & Training Sciences*, 7(2), 73-83.
- Hästbacka, E., Nygård, M., & Nyqvist, F. (2016). Barriers and facilitators to societal participation of people with disabilities: A scoping review of studies concerning European countries. *Alter*, 10(3), 201-220.
- Heah, T., Case, T., McGuire, B., & Law, M. (2006). Successful participation: The lived experience among children with disabilities. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 73(4), 1-10.
- Jo Deegan, M. (2010). "Feeling normal" and "feeling disabled". In N. B. Sharon (Ed.), *Disability as a fluid state* (Vol. 5, pp. 25-48): Emerald Group Publishing Limited.
- Kanagasabai, P. S., Mulligan, H., Mirfin-Veitch, B., & Hale, L. A. (2014). Association between motor functioning and leisure participation of children with physical disability: an integrative review. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 56(12), 1147-1162.
- Kim, J., Chun, S., Heo, J., Lee, S., & Han, A. (2016). Contribution of leisure-time physical activity on psychological benefits among elderly immigrants. *Applied Research in Quality of Life*, 11(2), 461- 470.
- King Penny Wan, Y. (2013). Barriers for people with disabilities in visiting casinos. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 25(5), 660-682.
- Koçak, F. (2017). Leisure constraints and facilitators: Perspectives from Turkey. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 3(10), 32-47.
- Lee, Y., Dattilo, J., & Howard, D. (1994). The complex and dynamic nature of leisure experience. *Journal of Leisure Research*, 26(3), 195-211.

- Lefever, R. (2012). Exploring student understandings of belonging on campus. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 4(2), 126-141.
- Lombardi, A., Murray, C., & Kowitt, J. (2016). Social support and academic success for college students with disabilities: Do relationship types matter? *Journal of Vocational Rehabilitation*, 44(1), 1–13.
- Malema, M. J., Young, M. E. M., & Wegner, L. (2022). Leisure programmes that promote leadership amongst youth with, and without disabilities: A scoping review. *African Journal for Physical Activity and Health Sciences*, 28(1), 47-62.
- Martin, S., & Griffiths, C. (2016). The leisure experiences of university students with physical disabilities in Ireland. *Leisure/Loisir*, 40(4), 447-467.
- McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, 15(4), 351-377.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Motl, R. W., McAuley, E., Snook, E. M., & Gliottoni, R. C. (2009). Physical activity and quality of life in multiple sclerosis: intermediary roles of disability, fatigue, mood, pain, self-efficacy and social support. *Psychology, Health & Medicine*, 14(1), 111-124.
- Must, A., Phillips, S., Curtin, C., & Bandini, L. G. (2015). Barriers to physical activity in children with autism spectrum disorders: relationship to physical activity and screen time. *Journal of Physical Activity and Health*, 12(4), 529-534.
- Nelson, D., Misra, K., Sype, G. E., & Mackie, W. (2016). An Analysis of the relationship between distance from campus and GPA of commuter students. *Journal of International Education Research*, 12(1), 37-46.
- Norlyk, A., Harder, I. (2010). What makes a phenomenological study phenomenological? An analysis of peer-reviewed empirical nursing studies. *Qualitative Health Research*, 20(3), 420-431.
- Odame, P. K., Abane, A., & Amenumey, E. K. (2020). Campus shuttle experience and mobility concerns among students with disability in the University of Cape Coast, Ghana. *Geo: Geography and Environment*, 7(2), e00093.
- Pagán-Rodríguez, R. (2014). How do disabled individuals spend their leisure time?. *Disability and Health Journal*, 7(2), 196-205.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Powrie, B., Copley, J., Turpin, M., Ziviani, J., & Kolehmainen, N. (2020). The meaning of leisure to children and young people with significant physical disabilities: Implications for optimising participation. *British Journal of Occupational Therapy*, 83(2), 67-77.
- Reynolds, F. (2002). An exploratory survey of opportunities and barriers to creative leisure activity for people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*, 30(2), 63-67.
- Rimmer, J. H., Riley, B., Wang, E., Rauworth, A., & Jurkowski, J. (2004). Physical activity participation among persons with disabilities: Barriers and facilitators. *American Journal of Preventive Medicine*, 26(5), 419-425.
- Roth, D., Pure, T., Rabinowitz, S., & Kaufman-Scarborough, C. (2018). Disability awareness, training, and empowerment: A new paradigm for raising disability awareness on a university campus for faculty, staff, and students. *Social Inclusion*, 6(4), 116-124.
- Sarol, H. (2017). Examination of the constraints and facilitators to physical activity participation of individuals. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4354-4364.
- Sarol, H. (2024). Empowering motivation: the journey of wheelchair basketball athletes to overcome constraints. *Frontier in Psychology*. 15, 1330971.
- Seufert, M., Hoßfeld, T., Schwind, A., Burger, V., Tran-Gia, P. (2015). Group-Based Communication In WhatsApp. *Mobile Networks and Management: 7th International Conference*. Santander, İspanya, Eylül 16-18, 2015, 536-541.
- Sevinç, İ., & Çay, M. (2017). Fiziksel engelli bireylerin üniversite eğitimi sırasında karşılaştıkları sorunlar (Akdeniz Üniversitesi örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 219-238.
- Sirgy, M. J., Uysal, M., & Kruger, S. (2017). Towards a benefits theory of leisure well-being. *Applied Research in Quality of Life*, 12(1), 205-228.
- Sivan, A. (2003). Has leisure got anything to do with learning? An exploratory study of the lifestyles of young people in Hong Kong universities. *Leisure Studies*, 22(2), 129-146.
- Van Naarden Braun, K., Yeargin-Allsopp, M., & Lollar, D. (2006). Factors associated with leisure activity among young adults with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 27(5), 567–583.
- Vaquero-Cristóbal, R., Maciá-Andreu, M. J., Díaz-Aroca, Á., Meroño, L., García-Roca, J. A., Abenza-Cano, L., ... & Leiva-Arcas, A. (2023). Exploring the perception of barriers to a dual career by student-athletes with/out disabilities. *Plos One*, 18(5), e0286152.
- Yıldırım, A., Simsek, H. (2018). *Qualitative Research Methods in Social Sciences*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wicker, P., Hallmann, K., & Breuer, C. (2012). Micro and macro level determinants of sport participation. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 2(1), 51-68.